Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

UDK 811.163.1'373.611
Matej Šekli
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

ANALOŠKI PROCESI NASTAJANJA DRUGOTNIH VZORCEV ZLAGANJA V POZNI PRASLOVANŠČINI

V prispevku so na osnovi kritične analize (staro)cerkvenoslovanskega gradiva prikazani poznopraslovanski besedotvorni vzorci zlaganja znotraj sinhronega in diahronega analitičnega pristopa. Sinhroni pristop podaja delitev zloženk na osnovi njihove morfemske zgradbe (oblikovni vidik) in besedotvornega pomena (pomenski vidik). Diahroni pristop vzorce zlaganja analizira glede na njihov izvor ter nastanek posameznih poznopraslovanskih drugotnih vzorcev zlaganja razlaga v okviru analoških, in sicer besedotvornih oblikovnih sprememb.

Ključne besede: besedotvorje, zloženke, analogija, besedotvorna sprememba, (stara) cerkvena slovanščina, praslovanščina.

Taking for its basis the critical analysis of (Old) Church Slavic material, the article investigates Late Proto-Slavic word-formational models of compounding, within both the diachronic and the synchronic analytic approach. The synchronic perspective offers an overview of the typology of compounds on the basis of their morphemic structure (morphological point of view) and the word-formational meaning (semantic point of view). In the diachronic part of the discussion the origin of the different models of compounding is attempted, together with the analysis of Late Proto-Slavic models responsible for the creation of secondary compounds, especailly in terms of their analogical word-formational changes.

Key words: word formation, compounds, analogy, word-formational change, (Old) Church Slavic, Proto-Slavic.

1 Zloženke

V besedotvorju se podobno kot v drugih jezikoslovnih poddisciplinah lahko pojavljata vsaj dva dopolnjujoča se (komplementarna) metodološka pristopa, in sicer analitični in sintetični (Vidovič Muha 1988: 35–50; 2011: 113–137).[1] Posledično je mogoče zloženke (tj. besedotvorna vrsta) in zlaganje (tj. besedotvorni postopek) definirati tako v okviru sintetičnega kot analitičnega pristopa.

[1] V slovenskem jezikoslovju se za dopolnjujoča se (komplementarna) pristopa v jezikoslovju poleg pojmov »sintetični : analitični« pojavljajo tudi pojmi kot »empiristični : racionalistični/mentalistični«, »deduktivni : induktivni« (Golden 1996 [2000]: 27). V češkem jezikoslovju se v zvezi z besedotvorjem pojavljata pojma »semaziološki : onomaziološki« (MČ 1986: 212–15; MSČ 2010: 86) (Šekli 2013: 234–61).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

1.1 Analitični pristop[2]

Izhodišče analitičnega pristopa v jezikoslovju je dana jezikovna pojavnost, predmet preučevanja pa njena analiza. V besedotvorju je znotraj analitičnega pristopa v središču pozornosti **tvorjenka**, natančneje **analiza** tvorjenke. Analizirana sta tako oblika, tj. morfemska zgradba tvorjenke, ki jo sestavljata besedotvorna podstava in besedotvorno obrazilo (oblikovni/formalni vidik), kot pomen, tj. pomenska zgradba tvorjenke, ki jo sestavljata predmetni pomen besedotvorne podstave in besedotvorni pomen besedotvornega obrazila (pomenski/semantični vidik). Morfemska in pomenska zgradba tvorjenke sta torej neločljivo povezani. Pri analizi zloženk je poleg morfemske in pomenske zgradbe relevantno še skladenjsko razmerje med sestavinama zloženke. Analiza oblike in pomena tvorjenke lahko poteka sinhrono (istočasijsko) ali diahrono (raznočasijsko).

1.1.1 Sinhroni analitični pristop

Zloženke so znotraj sinhronega analitičnega pristopa tvorjenke, ki imajo vsaj dvodelno besedotvorno podstavo (tj. vsaj dva korenska morfema in vsaj dva predmetna pomena) ter vsaj en (tj. medponski) besedotvorni morfem, t. i. medponsko obrazilo (v slovanskih jezikih je v večini primerov to t. i. osnovinski samoglasnik (tematski vokal) *-o-/-'e-*).

1.1.1.1 Oblikovni (formalni) vidik

Znotraj sinhronega analitičnega pristopa se zloženke z oblikovnega vidika delijo: 1) glede na korenski morfem jedrne sestavine, ki določa besedno vrsto jedrne sestavine: a) **izglagolska** zloženka: jedrna sestavina je glagol; b) **izsamostalniška** zloženka: jedrna sestavina je samostalnik; c) **izpridevniška** zloženka: jedrna sestavina je pridevnik; 2) glede na besedotvorni morfem: a) **medponsko-priponska** zloženka ima medponsko-priponsko obrazilo; b) **medponska** zloženka ima medponsko obrazilo; 3) glede na slovnični morfem zloženke, ki določa njeno besedno vrsto: a) **samostalniška** zloženka je samostalnik; b) **pridevniška** zloženka je pridevnik; c) **glagolska** zloženka je glagol.

[2] Analitični pristop v besedotvorju je natančneje prikazan v Šekli 2011. Opira se na besedotvorne obravnave v primerjalnem jezikoslovju indoevropskih jezikov (Brugmann 1906, Dunkel 1999, Meier-Brügger 2010, Lindner 2011, 2012) in slovanskih jezikov (Miklosich 1875, Vondrák 1924, Vaillant 1974, Цейтлин 1977) ter v slovenskem jezikoslovju (Bajec 1950, 1952, 1952, 1959; Toporišič 1976 in 2000, 1992; Vidovič Muha 1988 in 2011).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

	glagolske	samostalniške	pridevniške	
izglagolske	лѣт-о-писати благ-о-творити	лист-о-пад-ъ сѣн-о-воз-ъ	слав-о-люб-ъ врьт-о-глав-ъ	**medponsko-priponske**
izsamostalniške	–	прав-о-вѣра коѝ-є-чловѣкъ	крив-о-нос-ъ пьс-о-глав-ъ	
izpridevniške	–	–	бог-о-любъ нов-о-свѣтьлъ	**medponske**

Oblikovna delitev poznopraslovanskih prvotnih zloženk (na (staro)cerkvenoslovanskem gradivu).

1.1.1.2 Pomenski (semantični) vidik

Znotraj sinhronega analitičnega pristopa se zloženke s pomenskega vidika delijo glede na besedotvorni pomen, pri čemer besedna vrsta jedrne sestavine zloženke s svojim kategorialnim pomenom določa besedotvorni pomen zloženke: 1) izglagolske zloženke (kategorialna pomena glagola sta dejanje, stanje): a) dejanje (*nomen actionis*); b) rezultat dejanja (*nomen acti*, *nomen rei actae*); c) vršilec/vršilnik dejanja (*nomen agentis*); č) orodje/sredstvo dejanja (*nomen instrumenti*); d) prostor/mesto dejanja (*nomen loci*); e) čas dejanja (*nomen temporis*); 2) izpridevniške zloženke (kategorialni pomeni pridevnika so lastnost, vrstnost, svojina): a) lastnost (*nomen abstractum*); b) popredmetena lastnost (*nomen concretum*); c) nosilec/nosilnik lastnosti (*nomen attibutivum*); 3) izsamostalniške zloženke (kategorialni pomeni samostalnika so človek, žival, predmet, pojem) nimajo izrazitega besedotvornega pomena.[3]

1.1.1.3 Skladenjski (sintaktični) vidik

Znotraj sinhronega analitičnega pristopa se zloženke s skladenjskega vidika delijo: 1) glede na razmerje med jedrom skladenjske podstave in besedno zvezo s predmetnopomenskim jedrom v skladenjski podstavi zloženke: a) **endocentrične** (tudi ezocentrične) zloženke, tj. z notranjim jedrom ((st)csl. прав-о-вѣра sub. ← ‘prava vera’); b) **eksocentrične** zloženke, tj. z zunanjim jedrom ((st)csl. крив-о-нос-ъ adj. ← ‘ki ima kriv nos’) (Brugmann 1906: 71–76; Lindner 2011: 24–28);[4] 2) glede na skladenjsko razmerje med sestavinama zloženke: a) **podredne** (hipotaktične) zloženke: skladenjsko razmerje med sestavinama zloženke je podredno; pojavljata se oblikovno jedrna (pomensko določena) in oblikovno nejedrna (pomensko določujoča) sestavina; b) **priredne** (parataktične) zloženke: skladenjsko razmerje med sestavinama zloženke je priredno; 3) podredne zloženke (z imensko in zaimensko nejedrno sestavino) so glede na sklonsko razmerje med sestavinama: a) **determinativne** (določilne) zloženke: nejedrna sestavina je v istem sklonu kot jedrna sestavina (tj.

[3] Zloženke v primerjavi z izpeljankami izkazujejo torej manjše število besedotvornih pomenov.

[4] Razmerje med jedrom skladenjske podstave in besedno zvezo s predmetnopomenskim jedrom v skladenjski podstavi zloženke je povezano z vrsto besedotvornega obrazila zloženke: a) endocentričnost je povezana z medponskostjo oziroma modifikacijo; b) eksocentričnost je povezana z medponsko-priponskostjo oziroma mutacijo. To povezavo natančneje pojasnjuje sintetični pristop v besedotvorju (prim. 1.2.1).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

v imenovalniku) in ima vlogo prilastka (pridevniški prilastek: (st)csl. **прав-о-вѣра** = ‘prava vera’; samostalniški prilastek: (st)csl. **кон̑-е-чловѣкъ** = ‘konj človek’); b) **rekcijske** (vezavne) zloženke: nejedrna sestavina je v odvisnem sklonu in ima različne vloge: osebkov rodilnik (*genitivus subiectivus*) = osebek ((st)csl. **лист-о-пад-ъ** = ‘padanje listov’ ← ‘listi padajo’), predmetni rodilnik (*genitivus obiectivus*) = premi predmet ((st)csl. **сѣн-о-воз-ъ** = ‘vožnja sena’ ← ‘voziti seno’); nerodilniški skloni = nepremi predmet, prislovna določila (Miklosich 1875: 379–80, 385–86; Brugmann 1906: 61–71; Meier-Brügger 2010: 429–30; Lindner 2011: 20–24).[5]

1.1.2 Diahroni analitični pristop

Zloženke so znotraj diahronega analitičnega pristopa tvorjenke, ki so najverjetneje nastale v praindoevropščini iz sklopov po analoški, natančneje besedotvorni oblikovni spremembi: do oblikovnega stika je prišlo v primerih, v katerih je imela prva sestavina sklopa ničto končnico (pie. **méd^{h}u-ø h$_1$éd-* ‘jesti med’) in bila zato interpretirana kot gola osnova (pie. **med^{h}u-h$_1$éd-* adj. ‘ki jé med’ > sti. *madhv-ád-* adj. ‘ki jé med’, csl. **медв-ѣдь** sub. *‘kar jé med’ > ‘medved’), zaradi česar se je zlaganje z golo osnovo posplošilo še na druge imenske osnove (Dunkel 1999: 55–58).[6] Že zelo zgodaj se je v indoevropskih jezikih osnovinski samoglasnik samostalnikov z osnovo na pie. **-o-* (pie. **u̯$_1$lk^{u}o-* > (st)csl. **влько-**) začel posploševati k samostalnikom drugih osnov (pie. **-eh$_2$-*, **-i-*, **-u-*, **-men-* > (st)csl. **вод-а-**, **пѣсн-ь-**, **мед-ъ-**, **ка-мен-** → **вод-о-**, **пѣсн-о-**, **мед-о-**, **ка-мен-о-**) ter bil posledično interpretiran kot medpona, tj. kot besedotvorni morfem. Na izrazni ravni je v postopku zlaganja prišlo do naglasne spremembe večnaglasnost → enonaglasnost.

1.1.2.1 Oblikovni (formalni) vidik

Oblikovni vidik v diahronem analitičnem pristopu ima v ospredju: 1) prvotno razmerje med besedno vrsto jedrne sestavine zloženke in besedno vrsto zloženke ter vrsto besedotvornega obrazila; 2) prvotnost oziroma drugotnost besedne vrste zloženke; 3) prvotnost oziroma drugotnost vzorca zlaganja; 4) neprevzetost oziroma prevzetost vzorca zlaganja.

Glede na prvotno razmerje med besedno vrsto jedrne sestavine zloženke in besedno vrsto zloženke ter vrsto besedotvornega obrazila so zloženke: a) **modifikacijske**:

[5] S stališča teorije sklona so podredne zloženke torej determinativne (določilne) in rekcijske (vezavne), s stališča teorije skladenjskih razmerij (skladenjska razmerja so ujemanje, prisojanje, vezava, primik) so: 1) ujemalne ((st)csl. **прав-о-вѣра** ← ‘prava vera’); 2) vezljivostne (valenčne): a) prisojevalne ((st)csl. **лист-о-пад-ъ** ← ‘listi padajo’); b) (glagolsko)vezavne ((st)csl. **сѣн-о-воз-ъ** ← ‘voziti seno’); c) primične ((st)csl. **мимо-ход-ъ** ← ‘hoditi mimo’). Analitični pristop ne prinaša natančne delitve zloženk glede na sklonska oziroma skladenjska razmerja, pač pa je problematika zelo natančno razdelana v okviru sintetičnega pristopa (Vidovič Muha 2011: 148–66, 289–95).

[6] Tipološko podobno je mogoče tudi veliko mlajše (sicer po večini iz grščine kalkirane) zloženke tipa (st)csl. **благ-о-творити** ‘dobro/lepó delati’ interpretirati tudi kot (st)csl. **благо творити** ‘delati dobro/lépo’, saj je sinhrono gledano medpona zloženke (st)csl. **-о-** enakozvočna s končnico pridevnika za imenovalnik ednine srednjega spola (st)csl. **-о** (prim. 2.3).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

besedna vrsta jedrne sestavine in besedna vrsta zloženke sta isti, besedotvorno obrazilo je medponsko (to so torej glagolske izglagolske, samostalniške izsamostalniške, pridevniške izpridevniške zloženke), kar pomeni, da pri besedotvornem postopku zlaganja ni prišlo do spremembe besedne vrste, ampak samo do modifikacije jedrnega dela (psl. **běl-o-golva* sub. 'bela glava', **pьs-o-golva* sub. 'glava psa'); b) **mutacijske**: besedna vrsta jedrne sestavine in besedna vrsta zloženke nista isti, besedotvorno obrazilo je medponsko-priponsko (to so torej samostalniške in pridevniške izglagolske, pridevniške izsamostalniške zloženke), kar pomeni, da je pri besedotvornem postopku zlaganja prišlo do spremembe besedne vrste, torej do mutacije jedrnega dela (psl. **běl-o-golv-ъ* adj. 'ki ima belo glavo', **pьs-o-golv-ъ* adj. 'ki ima glavo psa'). Pripona je torej prvotno povezana s spremembo besedne vrste jedrne sestavine zloženke.[7]

Glede na prvotnost oziroma drugotnost besedne vrste (tj. glede na slovnični morfem) so samostalniške zloženke: a) **prvotni samostalniki**; b) **drugotni samostalniki**, tj. posamostaljeni pridevniki (prim. 2.2, 3.2).

Glede na tip besedotvornega vzorca (tj. glede na besedotvorni morfem) so tvorjenke z vsaj dvodelno besedotvorno podstavo, ki niso sklopi in tvorjenke iz sklopov: a) **prvotne zloženke**, ki so nastale po prvotnih vzorcih zlaganja in so zato prvostopenjske tvorjenke ((st)csl. **слав-а** + **люб-и-ти** → **слав-о-люб-ъ** adj.); b) **izpeljanke iz zloženk**, ki so nastale z izpeljavo prvotnih zloženk in so posledično drugostopenjske tvorjenke;[8] priponsko obrazilo je lahko nestrukturalno (neničtopomensko) ((st)csl. **славолюб-ъ** adj. → **славолюб-иѥ** sub.) ali strukturalno (ničtopomensko) ((st) csl. **седмохлъм-ъ** adj. → **седмохлъм-ьнъ** adj.); c) **drugotne (analoške) zloženke**, ki so nastale po drugotnih vzorcih zlaganja (ki so se oblikovali po modelu vzorcev izpeljave prvotnih zloženk) in so prvostopenjske tvorjenke ((st)csl. **плод-ъ** + **нос-и-ти** → **плод-о-нос-иѥ**; **дъв-а** + **ног-а** → **дъв-о-нож-ьнъ**). Besedotvorni oblikovni stik, tj. vzporedna besedotvorna motiviranost izpeljanke iz zloženke (**славолюбиѥ**) tako preko prvotne zloženke (**славолюбъ**) kot preko besedotvornih predhodnikov prvotne

[7] V diahronem pristopu sta pojava modifikacija in mutacija razumljena kot **oblikovna pojava** (sprememba besedne vrste jedrne sestavine zloženke) ter predvsem razlikujeta pojave znotraj določilnega (determinativnega) zlaganja (staroindijski tip *karmadhāraya*) (psl. **běl-o-golva*) in odvisnostnega (dependenčnega) zlaganja (staroindijski tip *tatpuruṣa*) v okviru podtipa z imensko jedrno sestavino (psl. **pьs-o-golva*) na eni strani ter pojave znotraj svojstvenega (posesivnega) zlaganja (staroindijski tip *bahuvrīhi*) (psl. **běl-o-golv-ъ*, **pьs-o-golv-ъ*) na drugi (Brugmann 1906: 75). V sinhronem pristopu sta pojava modifikacija in mutacija lahko razumljena kot **pomenska pojava**: a) pri modifikaciji je pomen zloženke enak vsoti pomenov njenih sestavin (češ. *černá zem* 'črna zemlja' → *černozem* 'črna zemlja'); b) pri mutaciji pomen zloženke ni enak vsoti pomenov njenih sestavin (češ. *nízký kmen* 'nizko deblo' → *nízkokmen* 'drevo z nizkim deblom'), kar je lahko razumljeno tudi kot pomenski prenos v smislu metonimije (MČ 1986: 453). Diahrono je pomenski prenos mogoče razložiti kot posledico posamostaljenja svojstvene pridevniške zloženke (češ. *nízký kmen* 'nizko deblo' → *nízkokmen* *'ki ima nizko deblo' adj. → 'kar ima nizko deblo' sub.): z zlaganjem z medponsko-priponskim obrazilom je najprej prišlo do spremembe besedne vrste jedrne sestavine zloženke v smeri samostalnik → pridevnik, nato pa s posamostaljenjem še do druge spremembe besedne vrste jedrne sestavine zloženke v smeri pridevnik → samostalnik. Odsotnost spremembe besedne vrste na sinhroni ravni je diahrono gledano samo navidezna.

[8] Ločevanje med zloženkami in izpeljankami iz zloženk je v primerjalnojezikoslovni in drugi besedotvorni literaturi ves čas prisotno (Miklosich 1875: 383–85, 393–94, 400–01; Bajec 1952: 83; Toporišič 2000: 194; Vidovič Muha 2011: 193–96).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

zloženke (**слава** + **любити**), je namreč omogočil reintrepretacijo (reanalizo) izpeljanke iz zloženke kot prvotne zloženke (**слав-а** + **люб-и-ти** → **слав-о-люб-ик**) in posledično zlaganje drugotnih zloženk po tem analoškem vzorcu zlaganja.

Glede na neprevzetost oziroma prevzetost so vzorci zlaganja: a) **avtohtoni** (tj. neprevzeti, ljudski, organskoidiomski), ki so bili v slovanske jezike podedovani iz praslovanščine ter so poleg v stari cerkveni slovanščini prisotni tudi v drugih ljudskih slovanskih jezikih; b) **alohtoni** (tj. prevzeti, knjižni, neorganskoidiomski), ki so nastali v procesu kulturno-civilizacijske nadgradje ljudskih jezikov v knjižne jezike (na primer solunske slovanščine 9. stoletja v stiku z grščino, slovenščine v stiku z nemščino).[9] Slovanski avtohtoni vzorci zlaganja so tisti, po katerih so nastale samostalniške in pridevniške izglagolske zloženke (prim. 2.1, 2.2), medponsko-priponske samostalniške izsamostalniške zloženke (prim. 3.1.2) ter pridevniške izsamostalniške zloženke (prim. 3.2), medtem ko so prevzeti vzorci zlaganja po večini tisti, po katerih so nastale glagolske zloženke (prim. 2.3, 3.3) ter medponske samostalniške izsamostalniške zloženke (prim. 3.1.1).

1.1.2.2 Pomenski (semantični) vidik

Pomenski vidik v diahronem analitičnem pristopu ima v ospredju prvotnost oziroma drugotnost besedotvornega pomena. Besedotvorni pomeni so glede na izvor torej: a) **prvotni**: dejanje, vršilec/vršilnik dejanja; lastnost; b) **drugotni**: rezultat, orodje/sredstvo, mesto/prostor, čas dejanja; popredmetena lastnost.[10] Drugotni besedotvorni pomeni so nastali iz prvotnih s pomensko spremembo po metonimiji oziroma s pomensko spremembo v smeri abstraktno → konkretno. Sistemske pomenske spremembe so na primer: a) dejanje → rezultat, mesto/prostror, čas dejanja; b) vršilec/vršilnik dejanja → orodje/sredstvo dejanja; c) lastnost → popredmetena lastnost.[11]

---

[9] Ker so tudi kalkirane zloženke nastale po podedovanih vzorcih zlaganja, je za (staro) cerkveno slovanščino smiselno ločevati: a) avtohtone zloženke po avtohtonih vzorcih zlaganja ((st)csl. **сѣн-о-жѧ-ть**); b) alohtone zloženke po avtohtonih vzorcih zlaganja ((st)csl. **благ-о-да-ть** = gr. *εὖ-εργεσ-ία* po modelu (st)csl. **сѣн-о-жѧ-ть**); c) alohtone zloženke po alohtonih vzorcih zlaganja ((st)csl. **лѣт-о-писати** = gr. *χρον-ο-γράφειν*).

[10] Ta delitev besedotvornih pomenov na prvotne in drugotne velja za pozno praindoevropščino in za indoevropske jezike. To poznopraindoevropsko in indoevropsko stanje je najverjetneje tudi drugotno, kar se da posredno razbrati iz besedotvornega sistema pozne praindoevropščine in posameznih indoevropskih jezikov. Najstarejša plast samostalniških zloženk v praslovanščini ima na primer za besedotvorna pomena dejanje ((st)csl. **сѣн-о-воз-ъ** 'vožnja trave') in vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **вод-о-нос-ъ** 'vrč za vodo') enakozvočno (večpomensko) pripono *-ъ/*-'ь, iz česar je mogoče sklepati, da je eden od besedotvornih pomenov, ki ju pripona označuje, drugoten. Navadno se misli, da je prvoten besedotvorni pomen samostalniških zloženk dejanje, iz katerega je preko svojstvene pridevniške zloženke, ki je bila reinterpretirana s pomenom vršilec/vršilnik dejanja, nastal drugoten besedotvorni pomen vršilec/vršilnik dejanja (**vod-o-nos-ъ* *'nošnja vode' (sub.) → **vod-o-nos-ъ* *'ki ima nošnjo vode, za katerega je značilna nošnja vode' (adj.) → *'ki nosi vodo' (adj.) → *'kar nosi vodo' (sub.)) (Weiss 2009: 271).

[11] Nastajanje drugotnih besedotvornih pomenov iz prvotnih je obravnavano v Šekli 2012.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

1.2 Sintetični pristop[12]

Izhodišče sintetičnega pristopa v jezikoslovju je proces, po katerem jezikovna pojavnost nastaja, predmet preučevanja pa njena sinteza. V besedotvorju je znotraj sintetičnega pristopa v središču pozornosti **besedotvorni postopek** oziroma **sinteza** tvorjenke, ki je prikazana z generativnega (tvorbenega) vidika. Tvorjenka je znotraj sintetičnega pristopa razumljena kot pretvorba (transformacija) skladenjske podstave (SPo), ki je v večini primerov podredna nestavčna besedna zveza z jedrom (x_1) in razvijajočim oziroma dopolnjujočim členom (x_2) (SPo → $^{x1}/_{x2}$) (predvidljiva izjema so priredne zloženke s samo medponskim obrazilom tipa *rdeče-bel* s priredno nestavčno besedno zvezo v skladenjski podstavi) (Vidovič Muha 2011: 23). Znotraj tega pristopa sta podani sinteza morfemske zgradbe in besedotvornega pomena tvorjenke.

1.2.1 Morfemska zgradba zloženke

Morfemska zgradba zloženke je pretvorba skladenjske podstave zloženke, pri čemer se predmetnopomenski deli skladenjske podstave pretvorijo v besedotvorno podstavo, skladenjska razmerja pa v obrazilo: 1) pri medponsko-priponskih zloženkah je jedrna sestavina (x_1) skladenjske podstave zaimek in njena nejedrna sestavina (x_2) prilastkov odvisnik: stavčno razmerje v prilastkovem odvisniku se pretvori v medponski morfem, zaimensko jedro skladenjske podstave z vezniškim ustreznikom v odvisniku in njegovo slovnično razmerje se pretvorita v priponski morfem (sln. [tisti, ki] veže[-ø] knjig{-e} → knjig-o-vez-ø, [ ] → -*ø*, { } → -*o*-); 2) pri medponskih podrednih zloženkah jedrna sestavina (x_1) skladenjske postave ni zaimek in njena nejedrna sestavina (x_2) ni prilaskov odvisnik: slovnični pomen skladenjske podstave se pretvori v medponski morfem (sln. zdravnik {za} zob{-e} → zob-o-zdravnik, { } → -*o*-) (Vidovič Muha 2011: 141, 289).

Zloženke se glede na skladenjsko razmerje med sestavinami skladenjske podstave (skladenjsko merilo) delijo na podredne in priredne. Zelo natančna je obravnava sklonskih razmerij podrednih zloženk (Vidovič Muha 2011: 148–66, 289–95).

1.2.2 Besedotvorni pomen zloženke

Besedotvornim pomenom zloženk v skladenjski podstavi ustrezajo različna zaimenska jedra z vezniškim ustreznikom v odvisniku: 1) samostalniki: a) [to, da] → dejanje; b) [tisti, ki]$_{ž[ivo]}$ → vršilec dejanja; c) [tisto, ki]$_{-ž[ivo]}$ → predmet, ki opravlja dejanje; č) [to, kar] → rezultat dejanja; d) [to, s čimer] → sredstvo dejanja; e) [tam$_{m/ž/s}$, kjer] → mesto dejanja; f) [tedaj$_{/ž/s}$, ko] → čas dejanja; 2) pridevniki: a) [(tak), ki] → lastnostnost; b) [(ta), ki] → vrstnost) (Vidovič Muha 2011: 142–43).

[12] Sintetični pristop v besedotvorju je v celoti povzet po Vidovič Muha 1988 in 2011, natančneje je predstavljen v Šekli 2013: 254–58.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

1.3 Drugotni vzorci zlaganja v pozni pozni praslovanščini

V nadaljevanju so na osnovi kritične analize (staro)cerkvenoslovanskega gradiva prikazani poznopraslovanski besedotvorni vzorci zlaganja znotraj sinhronega in diahronega analitičnega pristopa.[13] Sinhroni pristop podaja delitev zloženk na osnovi njihove morfemske zgradbe (oblikovni vidik) in besedotvornega pomena (pomenski vidik), izsamostalniških zloženk tudi glede na skladenjsko razmerje med sestavinama zloženke (skladenjski vidik). Zloženke so tako razdeljene glede na jedrno sestavino (izglagolske, izsamostalniške, izpridevniške), natančneje pa glede na besedno vrsto (samostalnik, pridevnik, glagol), besedotvorno obrazilo (medponsko-priponske, medponske), nejedrno sestavino, skladenjsko razmerje med sesavinama (podredne, priredne). Diahroni pristop vzorce zlaganja analizira glede na njihov izvor ter nastanek posameznih poznopraslovanskih drugotnih vzorcev zlaganja razlaga v okviru analoških, in sicer besedotvornih oblikovnih sprememb. Na osnovi znotrajsistemskih razmerij med posameznimi vzorci zlaganja so tako definirani prvotni in drugotni vzorci zlaganja ter njihovo medsebojno genetsko razmerje, pri čemer so v ospredju avtohtoni modeli tvorbe. Oblikovanje drugotnih vzorcev zlaganja je opaziti predvsem pri izglagolskih in izsamostalniških zloženkah.

2 Izglagolske zloženke

Jedrna sestavina je neprehodni ali prehodni glagol (natančneje glagolski koren). Nejedrna sestavina je samostalnik, ki stoji pred ali za jedrno sestavino, ter pridevnik, nenačinovni prislov, predlog in samostalnik, ki stojijo pred jedrno sestavino. Glede na besedotvorno obrazilo so medponsko-priponske ali medponske: medponsko-priponske izglagolske zloženke so samostalniki ali pridevniki, medtem ko so medponske izglagolske zloženke glagoli.

2.1 Izglagolski samostalniki

Besedotvorni vzorci ter prvotni besedotvorni pomeni samostalniških izglagolskih zloženk s tipičnimi priponami so:

1) **samostalnik** + neprehodni glagol: dejanje: *-ъ/*'-ь ((st)csl. лист-о-пад-ъ 'oktober', кол-о-врат-ъ 'kolovrat'), *-*ja* ((st)csl. вод-о-теча < **vod-o-tek-ja* f 'kanal'), *-ь ((st)csl. вод-о-теч-ь f 'kanal'), *-*ьje* ((st)csl. вод-о-точ-ие 'hodournik'), *-*t/n-ьje* ((st)csl. коуг-о-глаше-н-ие 'oglašanje petelina');

2) **samostalnik** + prehodni glagol: a) dejanje: *-ъ/*-'ь ((st)csl. сѣн-о-воз-ъ 'vožnja trave'), *-*tь* ((st)csl. сѣн-о-жѧ-ть 'travnik'), *-*ja* ((st)csl. вин-о-кмлꙗ < **vin-o-jem-ja* f 'trgatev'), *-ь ((st)csl. вин-о-бер-ь f 'trgatev'), *-*ьje*, *-*ьstvo* ((st) csl. чловѣк-о-люб-ие, чловѣк-о-люб-ьство 'človekoljubje'), *-*t/n-ьje* ((st)csl. стлъп-о-творк-н-ие 'grajenje stolpa'); b) vršilec/vršilnik dejanja: *-ъ/*-'ь ((st)csl. вод-о-

[13] Korpus (staro)cerkvenoslovanskih zloženk je vzet iz primerjalnojezikoslovnih obravnav zloženk (Miklosich 1875: 347–417, Vondrák 1924: 672–704, Vaillant 1974: 737–79, Цейтлин 1977: 186–284) ter (staro)cerkvenoslovanskih slovarjev (Miklosich 1862–1965, *Старославянский словарь* 1999).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

нос-ъ ‘vrč za vodo’), *-*a* ((st)csl. **воѥвода** = *voj-e-vod-a* ‘vojskovodja’), *-*jь* ((st)csl. **дрѣвосѣчь** < **derv-o-sěk-jь* m ‘sekira’), *-*ja* ((st)csl. **землѥдѣлꙗ** = *zemĺ-e-děl-ja* m ‘poljedelec’, **брѣг-о-ры-ꙗ** f ‘obvodna lastovka, breguljka’), *-*ь* ((st)csl. **вод-о-нос-ь** f ‘posoda za vodo’), *-*ьсь/*-*ica* ((st)csl. **мечьк-о-вод-ьць** ‘kdor vede/vodi medveda’, **мѧс-о-ꙗд-ьць** ‘mesojedec’, **человѣк-о-люб-ьць** ‘človekoljub’; **трьн-о-сѣч-ица** f ‘majhen srp, majhna kosa’, **человѣк-о-люб-ица** f ‘človekoljubka’), *-*teĺь* ((st)csl. **гроб-о-ры-тєль** ‘grobar’), *-*aŕь* ((st)csl. **двор-о-мєт-арь** ‘pometač dvorišča’), *-*ьnikъ/*-*ьnica* ((st)csl. **сльз-о-точ-ьникъ** ‘kdor toči solze’), *-*ьčьjь* ((st)csl. **вин-о-чрьп-ьчии** = *vin-o-črьp-ьčьjь* ‘točaj’);[14]

3) prehodni glagol + **samostalnik**: vršilec/vršilnik dejanja (**tręs-o-ręp-ъka* *‘kdor/kar trese rep’ > sln. *tresorepka*);[15]

4) **pridevnik** + prehodni glagol:[16] a) dejanje: *-*tь* ((st)csl. **благ-о-да-ть** ‘milost’), *-*ьje* ((st)csl. **добр-о-реч-иѥ** ‘zgovornost’); b) vršilec/vršilnik dejanja: *-*ъ/*’-ь* ((st)csl. **зълодѣи** = *zъl-o-dě-j-ь* ‘zločinec’), *-*ьсь* ((st)csl. **благ-о-твор-ьць** ‘dobrodelnik’);

5) **nenačinovni prislov** + neprehodni glagol: a) dejanje: *-*ъ/*’-ь* ((st)csl. **мимо-ход-ъ** ‘mimohod’), *-*n/t-ьje* ((st)csl. **мимо-хожде-н-иѥ** ‘hoja mimo’); b) vršilec/vršilnik dejanja: *-*ьсь* ((st)csl. **дома-жив-ьць** ‘domačin, domorodec’).

Samostalniške izglagolske zloženke z neproduktivnimi priponami s prvotnima besedotvornima pomenoma dejanje ((st)csl. **лист-о-пад-ъ**, **кол-о-братъ**, **сѣн-о-воз-ъ**, **мимо-ход-ъ**, **сѣн-о-жѧ-ть**, **благ-о-да-ть**) in vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **вод-о-нос-ъ**, **зълодѣи** = *zъl-o-dě-j-ь*, **воѥвода** = *voj-e-vod-a*) so prvotne,[17] medtem ko so zloženke tega tipa s produktivnimi samostalniškimi priponami drugotne. Drugotne zloženke tega tipa so nastale z izpeljavo prvotnih zloženk, in sicer: a) prvotne samostalniške izglagolske zloženke z neproduktivnimi priponami z besedotvornima pomenoma dejanje in vršilec/vršilnik dejanja so bile izpeljane s strukturalnimi samostalniškimi priponskimi obrazili ((st)csl. **вод-о-ток-ъ** ‘kanal’ → **вод-о-точ-иѥ** ‘hodournik’; (st)csl. **дрѣв-о-нос-ъ** ‘kdor nosi les’ → **дрѣв-о-нос-ьць** ‘kdor nosi les’, po tem modelu je tip (st)csl. **мечьк-о-вод-ьць**, **мѧс-о-ꙗд-ьць**); b) prvotne pridevniške izglagolske zloženke (prim. 2.2) so bile izpeljane s samostalni-

[14] Samostalniške izglagolske zloženke s prehodnim glagolom kot jedrno sestavino in s samostalnikom kot nejedrno sestavino so po večini (glagolsko)vezavne ((st)csl. **брѣгорыꙗ** < **berg-o-ry-j-a* ← *‘riti breg’), redko tudi prisojevalne ((st)csl. **змиѥсѣча** < **zmьj-e-sěk-j-a* f ‘pikanje kače’ ← *‘kača seka, tolče’).

[15] V indoevropskih jezikih se pojavljajo tako zloženke z zgradbo samostalnik + prehodni glagol (stind. *havirád-* ‘ki jé žrtve, žrtvene darove’ ← *havís-* ‘žrtev, žrtveni dar’ + *ad-* ‘jesti’, gr. *κουροτρόφος* ‘ki hrani dečke’ ← *κοῦρος* ‘deček, mladenič’ + *τρέφω* ‘hranim, redim, preživljam, gojim’) kot z zgradbo prehodni glagol + samostalnik (stind. *trasádasyu-* ime kralja dinastije Pūru < *‘ki trese sovražnike’ ← *tras-* ‘tresti se’ + *dásyu-* ‘sovražnik’; gr. *ἐχέπωλος* ‘ki ima žrebeta’ ← *ἔχω* ‘držim, imam, posedujem’ + *πώλος* ‘mladič, žrebe’), kar bi kazalo na to, da sta obe tvorbi že praindoevropski (Brugmann 1906: 62–67; Thumb 1959: 402–03; Meier-Brügger 2010: 429; Lindner 2011: 33).

[16] Nejedrna sestavina izglagolskih zloženk je z oblikovnega vidika pridevnik, ki ima s skladenjskega vidika vlogo premega predmeta (posamostaljeni pridevnik) ali prislovnega določila načina (načinovni prislov). Z oblikovnega vidika torej razlike med pridevnikom, posamostaljenim pridevnikom in načinovnim prislovom prvotno ni, saj je načinovni prislov izvorno oblika tožilnika (ali mestnika) ednine srednjega spola pridevnika.

[17] Na starost zloženk s pripono, enakozvočno končnici, kaže tudi *o*-jevska prevojna stopnja glagolskega korena ((st)csl. **сѣновозъ**, **водоносъ**, **воѥвода** : **вести везеши**, **нести несеши**, **вести ведеши**).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

škimi priponskimi obrazili z besedotvornima pomenoma lastnost in nosilec/nosilnik lastnosti ((st)csl. **слав-о-люб-ъ** adj. 'slavoljuben' → **слав-о-люб-иѥ** 'slavoljubje', **слав-о-люб-ьць** 'slavoljub', (st)csl. **добр-о-рек-ъ** adj. 'zgovoren' → **добр-о-реч-иѥ** 'zgovornost', po tem modelu je tip **чловѣк-о-люб-иѥ**, **чловѣк-о-люб-ьство**, **чловѣк-о-люб-ьць**, **чловѣк-о-люб-ица**; **tręs-o-ręp-ъ* adj. 'ki trese rep' → **tręs-o-ręp-ъka* 'kdor/kar trese rep'); c) prvotne glagolske izglagolske zloženke (prim. 2.3) so bile izpeljane s samostalniškimi priponskimi obrazili z besedotvornima pomenoma dejanje in vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **лѣтопис-а-ти** → **лѣтопис-а-н-иѥ** 'pisanje zgodovine', **лѣтопис-ьць** 'zgodovinopisec'), čeprav pri teh zloženkah ni mogoče izključiti tudi medponskega zlaganja iz izglagolskih izpeljank s tema besedotvornima pomenoma ((st)csl. **лѣто** 'leto' + **писаниѥ** 'pisanje', **письць** 'pisec' → **лѣт-о-писаниѥ**, **лѣт-о-письць**).

2.2 Izglagolski pridevniki

Besedotvorni vzorci pridevniških izglagolskih zloženk s tipičnimi priponami so:

1) **samostalnik** + prehodni glagol: **-ъ/*'-ь* ((st)csl. **слав-о-люб-ъ** 'slavoljuben'), **-ьnъ* ((st)csl. **вин-о-люб-ьнъ** 'vinoljuben', **сѣмен-о-нос-ьнъ** 'semenonosen', **вѣр-о-ѭ-т-ьнъ** 'verjeten');[18]

2) prehodni glagol + **samostalnik**: **-ъ/*'-ь* ((st)csl. **врьт-о-глав-ъ** 'vrtoglav'), **-ьnъ* ((st)csl. **трѫс-о-глав-ьнъ** 'tresoglav');

3) **pridevnik** + prehodni glagol: **-ъ/*'-ь* ((st)csl. **добр-о-рек-ъ** adj. 'zgovoren'), **-ьnъ* ((st)csl. **добр-о-ражд-ьнъ** 'ploden');

4) **nenačinovni prislov** + neprehodni glagol: **-ьnъ* ((st)csl. **мимо-ход-ьнъ** 'mimohoden').

5) **predlog + samostalnik** + glagol: **-ьnъ* ((st)csl. **въ-таин-о-ѥм-ьнъ** 'skrivno prijemajoč').

Pridevniške izglagolske zloženke z neproduktivnimi priponami z besedotvornim pomenom vršilec/vršilnik dejanja ((st)csl. **слав-о-люб-ъ**, **врьт-о-глав-ъ**, **добр-о-рек-ъ**) so prvotne, medtem ko so zloženke s produktivnimi pridevniškimi priponami drugotne. Prvotne zloženke s pripono, enakozvočno končnici, se lahko posamostalijo ((st)csl. **слав-о-люб-ъ** adj. : sln. *človek-o-ljub-ø* sub.; sln. *mes-o-jed-ø* adj. → *mes-o-jed-ø* sub.). Drugotne zloženke tega tipa so nastale z izpeljavo prvotnih zloženk, in sicer: a) prvotne pridevniške izglagolske zloženke s končnici enakozvočno pripono z besedotvornim pomenom vršilec/vršilnik dejanja so bile izpeljane s strukturalnimi pridevniškimi priponskimi obrazili ((st)csl. **чѧд-о-люб-ъ** adj. 'ki ljubi otroke' → **чѧд-о-люб-ьнъ** adj. 'ki ljubi otroke', po tem modelu je tip (st)csl. **вин-о-люб-ьнъ**, **трѫс-о-глав-ьнъ**); b) prvotne samostalniške izglagolske zloženke z neproduktivno pripono z besedotvornim pomenom dejanje so bile izpeljane s pridevniškimi priponskimi obrazili ((st)csl. **мѧс-о-поуст-ъ** 'pust' → **мѧс-о-поуст-ьнъ** 'pusten',

[18] Pridevniške izglagolske zloženke s prehodnim glagolom kot jedrno sestavino in s samostalnikom kot nejedrno sestavino so po večini (glagolsko)vezavne ((st)csl. **вин-о-люб-ьнъ** ← *'ljubiti vino'), redko tudi prisojevalne ((st)csl. **влькъ-о-ꙗд-ьнъ** 'ki ga jé volk' ← *'volk jé').

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

мимо-ход-ъ ‘mimohod’ → **мимо-ход-ьнъ** ‘mimohoden’, po tem modelu je tip (st)csl. **сѣмен-о-нос-ьнъ**; (st)csl. **благ-о-да-ть** ‘milost, naklonjenost’ → **благ-о-да-т-ьнъ** ‘obdarjen z milostjo’, po tem modellu je tip (st)csl. **вѣро-ꙗ-т-ьнъ**).

2.3 Izglagolski glagoli

Besedotvorni vzorci glagolskih izglagolskih zloženk so:

1) **samostalnik** + prehodni glagol → neprehodni glagol ((st)csl. **лѣт-о-писати** ‘pisati zgodovino’ = gr. *χρον-ο-γράφειν* ‘pisati zgodovino’ ← *χρόνος* ‘čas’ + *γράφειν* ‘pisati’);[19]

2) **pridevnik** + prehodni glagol → neprehodni glagol ((st)csl. **благ-о-творити** ‘delati dobro’ = gr. *ἀγαθ-ο-ποιεῖν* ‘delati dobro’ ← *ἀγαθός* ‘dober’ + *ποεῖν* ‘delati’);

3) **nenačinovni prislov** + neprehodni glagol → neprehodni glagol ((st)csl. **мимо-ходити** ‘hoditi mimo’ = gr. *παρ-έρχεσθαι* ‘iti, hoditi mimo’ ← *παρά* ‘mimo’ + *ἔρχεσθαι* ‘iti, hoditi’).

Kot je razvidno iz navedenih zgledov, so glagolske izglagolske zloženke, izpričane v (stari) cerkveni slovanščini, po večini kalki iz grščine.

3 Izsamostalniške zloženke

Jedrna sestavina je samostalnik. Nejedrna sestavina je pridevniška beseda, samostalnik, nenačinovni prislov, ki stojijo pred jedrno sestavino. Izsamostalniške zloženke so samostalniki, pridevniki, glagoli.

3.1 Izsamostalniški samostalniki

Samostalniške izsamostalniške zloženke so medponske ali medponsko-priponske.

3.1.1 Izsamostalniški samostalniki z medponskim obrazilom

Besedotvorni vzorci medponskih samostalniških izsamostalniških zloženk so:

1) **pridevniška beseda** + samostalnik: ((st)csl. **добр-о-годъ** ‘dober čas’ ≃ gr. *εὐκαιρία* ‘priložnost, pravi trenutek, primeren čas’ ← *εὖ* ‘dobro, prav’ + *καιρός* ‘prava mera, pravi kraj, ugoden čas’; (st)csl. **прав-о-вѣра** ‘prava vera’);

2) **samostalnik** + samostalnik: a) **podredne** zloženke ((st)csl. **вин-о-градъ** ‘vinograd’ = got. *weinagards* ‘vinograd’ ← *wein* ‘vino’ + *gards* ‘hiša’ < *‘ograda, vrt’), ki jih je zelo težko ločiti od medponsko-priponskih samostalniških izglagolskih zlo-

[19] Jedrna sestavina je prehodni glagol, medtem ko je zloženka neprehodni glagol. Glagolska tvorjenka, nastala iz glagolske podstave s tožilniškim (glagolsko)vezavnim skladenjskim razmerjem, v primerjavi s skladenjsko podstavo namreč izgubi vezljivostno mesto tožilniškega delovalnika, saj je le-ta vsebovan v glagolski tvorjenki ((st)csl. **писати**$_{tr}$ **лѣто**$_{acc}$: **лѣт-о-писати**$_{itr}$ ø$_{acc}$; psl. **loviti*$_{tr}$ *ryb-y*$_{acc}$: **ryb-i-ti*$_{itr}$ ø$_{acc}$).

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

ženk (prim. 2.1);[20] b) **priredne** zloženke ((st)csl. **коз-о-кошѹта** Nsg 'koza in košuta' = gr. *τραγέλαφος* 'bajeslovno bitje iz kozla in jelena' ← *τράγος* 'kozel' + *ἔλαφος* 'jelen, košuta'; (st)csl. **брат-ъ-сестра** Ndu 'brat in sestra', ***мѫж-е-жени** Npl 'možje in žene');

3) **nenačinovni prislov** + samostalnik ((st)csl. **кромѣ-бытиѥ** 'bivanje stran, odsotnost' = gr. *ἀπουσία* 'odsotnost' ← *ἀπό* 'od, z, na' + *οὐσία* 'bitje, bistvo').

Medponske samostalniške izsamostalniške zloženke so glede na izvor najverjetneje alohtone, nekalkirane tvorbe so v slovanskih jezikih namreč redke. Vzorec zlaganja je prvoten.

3.1.2 Izsamostalniški samostalniki z medponsko-priponskim obrazilom

Besedotvorni vzorci medponsko-priponskih samostalniških izsamostalniških zloženk s tipičnimi priponami so:

1) **pridevniška beseda** + samostalnik: *-*ьсь* ((st)csl. **чрьн-о-риз-ьць** 'menih'), *-*ьje*, *-*ьstvo* ((st)csl. **бѣл-о-влас-иѥ** 'beli lasje', **чрьн-о-риз-ьство** 'meništvo');

2) **samostalnik** + samostalnik: a) **podredne** zloženke: *-*ьсь* ((st)csl. **коз-о-рож-ьць** 'kozorog'), *-*ьje* (st)csl. **звѣзд-о-слов-иѥ** 'astrologija'); b) **priredne** zloženke: *-*ьje* ((st)csl. **дьн-о-нощт-иѥ** 'dan in noč', **нощт-е-дьн-иѥ** 'noč in dan' = gr. *νυχθήμερον* 'noč in dan' ← *νύξ*, Gsg *νυκτός* 'noč' + *ἡμέρα* 'dan');

3) **nenačinovni prislov** + samostalnik: *-*ьсь* ((st)csl. **дома-чѧд-ьць** 'rojeni doma, domačin, domorodec'), *-*ьje* ((st)csl. **сѫпротиво-вѣтриѥ** 'protivetrje').

Medponsko-priponske samostalniške izsamostalniške zloženke so drugotne. Nastale so z izpeljavo prvotnih zloženk, in sicer: a) prvotne pridevniške izsamostalniške zloženke s končnici enakozvočno pripono so bile izpeljane s pomočjo tipičnih samostalniških priponskih obrazil s prvotnima besedotvornima pomenoma lastnost ((st)csl. **соѹх-о-лик-ъ** adj. 'bledočičen' → **соѹх-о-лич-иѥ** 'bledoličnost', po tem modelu je tip **бѣл-о-влас-иѥ**) in nosilec/nosilnik lastnosti ((st)csl. **злат-о-ѹст-ъ** adj. 'zlatoust' → **злат-о-ѹст-ьць** 'kdor je zlatoust', **съ-т-о-рѫк-ъ** adj. 'storok' → **съ-т-о-рѫч-ьць** 'kdor je storok', po tem modelu je tip **чрьн-о-риз-ьць**); b) nekatere prvotne samostalniške izsamostalniške zloženke so bile verjetno izpeljane s pomočjo tipičnih samostalniških priponskih obrazil (podredne: (st)csl. ***звѣзд-о-слово** 'beseda o zvezdah' → **звѣзд-о-слов-иѥ** 'besedje o zvezdah'; priredne: (st)csl. ***дьн-о-нощть** 'dan in noč' → **дьн-о-нощт-иѥ** 'dan in noč', ***мѫж-е-жен-и** 'možje in žene' → **мѫж-е-жен-ьство** 'možje in žene').

[20] Zloženke tipa (st)csl. (st)csl. **виноградъ**, **миротворьць** je mogoče analizirati kot medponsko-priponske ((st)csl. **вино** 'vino, trta, grozdje' + **градити** 'graditi' < *'ograjevati' → **вин-о-град-ъ** 'ograjevanje trte'; **миръ** 'mir' + **творити** 'ustvarjati, oblikovati, delati' → **мир-о-твор-ьць** 'kdor tvori mir') ali kot medponske ((st)csl. **вино** 'vino, trta, grozdje' + **градъ** 'zid, obzidje, vrt, mesto' → **вин-о-градъ** 'vrt za trto'; **миръ** 'mir' + **творьць** 'ustvarjalec' → **мир-о-творьць** 'tvorec miru').

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

3.2 Izsamostalniški pridevniki

Besedotvorna vzorca pridevniških izsamostalniških zloženk s tipičnimi priponami sta:

1) **pridevniška beseda** + samostalnik: *-ъ/*'-ь ((st)csl. **крив-о-нос-ъ** 'krivonos', **седм-о-хлъм-ъ** 'ki ima sedem gričev'), *-ьnъ ((st)csl. **велик-о-доуш-ьнъ** 'velikodušen', **дъв-о-нож-ьнъ** 'dvonožen');

2) **samostalnik** + samostalnik: *-ъ/*'-ь ((st)csl. **пьс-о-глав-ъ** 'psoglav') *-ьnъ ((st)csl. **слъньц-е-образ-ьиъ** 'ki ima izgled, obliko sonca').

Pridevniške izsamostalniške zloženke s končnici enakozvočno pripono so prvotne ((st)csl. **крив-о-нос-ъ**, **седм-о-хлъм-ъ**; **пьс-о-глав-ъ**), medtem ko so zloženke z značilno pridevniško pripono drugotne. Prvotne zloženke s pripono, enakozvočno končnici, se lahko posamostalijo ((st)csl. **чрьн-о-риз-ъ** 'menih', tj. 'kdor ima črno obleko' sub. ← *'ki ima črno obleko' adj.; (st)csl. **чрьн-о-глав-ъ** 'Črnoglav', tj. 'kdor ima črno glavo' sub. ← *'ki ima črno glavo' adj.; (st)csl. **тр-ь-зѫб-ъ** 'trizob', tj. 'kar ima tri zobe' sub. ← *'ki ima tri zobe' adj.; (st)csl. **коз-о-рог-ъ** 'kozorog', tj. 'kar ima roge koze' sub. ← *'ki ima roge koze' adj.;[21] (st)csl. **влък-о-длак-ъ** 'volkodlak', tj. 'kar ima dlako volka' sub. ← *'ki ima dlako volka' adj.). Drugotne zloženke so nastale z izpeljavo prvotnih zloženk, in sicer: a) prvotne (medponske) samostalniške izsamostalniške zloženke so bile izpeljane s pridevniškimi priponskimi obrazili ((st)csl. **прав-о-вѣра** → **прав-о-вѣр-ьнъ** 'pravoveren', po tem modelu je tip (st)csl. **велик-о-доуш-ьнъ**; (st)csl. **вин-о-градъ** → **вин-о-град-ьнъ** 'vinogradski', po tem modelu je tip (st)csl. **слъньц-е-образ-ьиъ**); b) prvotne pridevniške izsamostalniške zloženke s končnici enakozvočno pripono so bile izpeljane s strukturalnim pridevniškimi priponskimi obrazili, na kar bi kazale sopomenske zloženke s končnici enakozvočno pripono in zloženke s končnici neenakozvočno pripono ((st)csl. **седм-о-хлъм-ъ** adj. → **седм-о-хлъм-ьнъ** adj., po tem modelu je tip (st)csl. **дъв-о-нож-ьнъ**; (st)csl. **чрьн-о-влас-ъ** adj. 'črnolas' → **чрьн-о-влас-атъ** adj. 'črnolas').

3.3 Izsamostalniški glagoli

Besedotvorni vzorec glagolskih izsamostalniških zloženk je **pridevnk** + samostalnik → neprehodni glagol ((st)csl. **благ-о-вѣст-и-ти** 'oznaniti (dobro novico)').

Glagolske izsamostalniške zloženke in njihovo besedotvorno razmerje do samostalniških izsamostalniških izpeljank ((st)csl. **благ-о-вѣст-ити** 'oznaniti (dobro novico)' : **благ-о-вѣсть** 'dobra novica, evangelij') je možno interpretirati vsaj na dva načina: a) glagolske tvorjenke so izpeljane iz samostalniških ((st)csl. **благовѣст-ь** → **благовѣст-и-ти**); b) glagolske in samostalniške tvorjenke so tvorjene vzporedno ((st)csl. **благъ** 'dober, blag' + **вѣсть** 'novica' → **благ-о-вѣст-и-ти**, **благ-о-вѣсть**).

[21] Na to, da sta bila (st)csl. **чрьнориз**ъ sub. 'menih', **козорог**ъ sub. 'kozorog' prvotno pridevnika, posredno kažeta izpridevniški samostalniški izpeljanki (st)csl. **чрьнориз-ьць** 'menih', **козорож-ьць** 'kozorog', ki sta s pomočjo priponskega obrazila (st)csl. **-ьць** izpeljana iz pridevnika in imata besedotvorni pomen nosilec/nosilnik lastnosti.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

4 Sklep

Analoški procesi nastajanja drugotnih vzorcev zlaganja v pozni praslovanščini, kare-rih izhodišče je bila vzporedna besedotvorna motiviranost izpeljanke iz prvotne zloženke (**bratroĺubьcь*) tako preko prvotne zloženke (**bratroĺub-ъ* → **bratroĺub-ьcь*) kot preko besedotvornih predhodnikov prvotne zloženke (**bratrъ* + **ĺubiti* → **bratr-o-ĺub-ьcь*), so potekali predvsem znotraj izglagolskih in izsamostalniških zloženk.

Izglagolske zloženke so prvotno samostalniške z neproduktivnimi priponami z besedotvornima pomenoma dejanje (**sěn-o-voz-ъ* 'da se vozi seno') in vršilec/vršilnik dejanja (**vod-o-nos-ъ* 'kdor/kar nosi vodo') ter pridevniške z neproduktivnimi priponami z besedotvornim pomenom vršilec/vršilnik dejanja (**bratr-o-ĺub-ъ* 'ki ljubi brata'). Iz samostalniških zloženk so bili izpeljani pridevniki (**sěnovoz-ьnъ* 'ki se nanaša na vožnjo sena', **vodonos-ьnъ* 'ki se nanaša na nosilca vode'). Iz pridevniških zloženk so bili izpeljani samostalniki z besedotvornima pomenoma lastnost (**bratroĺub-ьje* 'da je bratoljubo') in nosilec/nosilnik lastnosti (**bratroĺub-ьcь* 'kdor je bratoljub'), pri čemer so bile izpeljanke lahko reinterpretirane kot zloženke z besedotvornima pomenoma dejanje (**bratr-o-ĺub-ьje* 'da se ljubi brata') in vršilec/vršilnik dejanja (**bratr-o-ĺub-ьcь* 'kdor ljubi brata'). Zaradi premajhne besedotvorne oblikovne označenosti so bile nekatere prvotne zloženke izpeljane s strukturnimi priponskimi obrazili: pridevniške (**bratroĺub-ьnъ*), samostalniške z besedotvornima pomenoma dejanje (**sěnovoz-ьje*) in vršilec/vršilnik dejanja (**vodonos-ьcь*), pri čemer so bile izpeljanke lahko reinterpretirane kot zloženke (**bratr-o-ĺub-ьnъ*, **sěn-o-voz-ьje*, **vod-o-nos-ьcь*). Tako je nastal model zlaganja drugotnih vzporednih samostalniških zloženk z besedotvornima pomenoma dejanje (**plod-o-nos-ьje* 'da se nosi plodove') in vršilec/vršilnik dejanja (**plod-o-nos-ьcь* 'kdor/kar nosi plodove') ter pridevniških zloženk (**plod-o-nos-ьnъ* 'ki nosi plodove'). Iz drugotnih pridevniških zloženk so bile nadalje tvorjene samostalniške izpeljanke z besedotvornim pomenom nosilec/nosilnik lastnosti (**plodonosьn-ikъ* 'kdor/kar je plodonos/e/n/o/'), ki so bile lahko reinterpretirane kot zloženke z besedotvornim pomenom vršilec/vršilnik dejanja (**plod-o-nos-ьnikъ* 'kdor/kar nosi plodove'). Iz glagolskih zloženk ali neposredno iz samostalnika in glagola so tvorjeni samostalniki s pomenoma dejanje na **-n/t-ьje* (**plod-o-noše-n-ьje*).

Izsamostalniške zloženke so prvotno (medponske) samostalniške (**prav-o-věra* 'prava vera', **vin-o-gordъ* 'vrt za trto') in (medponsko-priponske) pridevniške (**zolt-o-ust-ъ* 'ki ima zlata usta', **pьs-o-golv-ъ* 'ki ima glavo psa'). Iz samostalniških zloženk so bili izpeljani pridevniki (**pravověr-ьnъ* 'ki se nanaša na pravo vero'). Iz pridevniških zloženk so bili izpeljani samostalniki z besedotvornima pomenoma lastnost (**zoltoust-ьje* 'da je zlatousto') in nosilec/nosilnik lastnosti (**zoltoust-ьcь* 'kdor je zlatoust'), pri čemer so bile izpeljanke lahko reinterpretirane kot zloženke (**zolt-o-ust-ьje* 'da se ima zlata usta', **zolt-o-ust-ьcь* 'kdor ima zlata usta'). Pridevniške zloženke so se lahko tudi posamostalile (**zolt-o-ust-ъ* 'kdor ima zlata usta'). Zaradi premajhne besedotvorne oblikovne označenosti so bile nekatere prvotne zloženke izpeljane s strukturalnimi priponskimi obrazili (**zoltoust-ьnъ*). Tako je nastal model zlaganja drugotnih vzporednih pridevniških (**mil-o-sьrd-ьnъ* 'ki ima milo srce') ter samostalniških zloženk z besedotvornima pomenoma lastnost (**mil-o-sьrd-ьje* 'da se ima milo srce') in nosilec/nosilnik lastnosti (**mil-o-sьrd-ьcь* 'kdor ima milo srce').

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

I		II	III	IV
prvotne zloženke		nestrukturne izpeljanke iz prvotnih zloženk	strukturne izpeljanke iz prvotnih zloženk	drugotne (analoške) zloženke
izglagolske	*sěn-o-voz-ъ sub. *nomen actionis*	*sěn-o-voz-**ьnъ**	*sěn-o-voz-**ьje**	*plod-o-nos-**ьnъ**
	*bratr-o-ĺub-ъ adj. *nomen agentis*	*bratr-o-ĺub-**ьje** *nomen abstractum* → *nomen actionis*	*bratr-o-ĺub-**ьnъ**	*plod-o-nos-**ьje** *nomen actionis*
		*bratr-o-ĺub-**ьсь** *nomen attributivum* → *nomen agentis*		*plod-o-nos-**ьсь** *plod-o-nos-**ьn-ikъ** *nomen agentis*
	*vod-o-nos-ъ sub. *nomen agentis*	*vod-o-nos-**ьnъ**	*vod-o-nos-**ьсь**	
izsamostalniške	*prav-o-věra sub. *vin-o-gordъ sub.	*prav-věr-**ьnъ** *vin-o-gord-**ьnъ**	–	*mil-o-sьrd-**ьnъ**
	*zolt-o-ust-ъ adj. *pьs-o-golv-ъ adj.	*zolt-o-ust-**ьje/-ьstvo** *pьs-o-golv-**ьje/-ьstvo** *nomen abstractum*	*zolt-o-ust-**ьnъ** *pьs-o-golv-**ьnъ**	*mil-o-sьrd-**ьje/-ьstvo** *nomen abstractum*
		*zolt-o-ust-**ьсь** *pьs-o-golv-**ьсь** *nomen attributivum*		*mil-o-sьrd-**ьсь** *nomen attributivum*

Rekonstrukcija faz nastajanja poznopraslovanskih drugotnih vzorcev zlaganja.

Viri in Literatura

Anton Bajec, 1950, 1952, 1952, 1959: *Besedotvorje slovenskega jezika*. Ljubljana: Razred za filološke in literarne vede, SAZU.

Anton Bajec, Rudolf Kolarič, Mirko Rupel, 1956: *Slovenska slovnica*. Ljubljana: DZS.

France Bezlaj, 1976, 1982, 1995, 2005, 2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–V. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik ZRC SAZU.

Anton Breznik, 1944 (1982): Zloženke v slovenščini, RAZU Filozofsko-filološko-historičnega razreda II. Ljubljana. 53–76. Ponatis v *Jezikoslovne razprave*, izbral in uredil Jože Toporišič, Ljubljana, 1982, 315–33.

Karl Brugmann, [2]1916 ([1]1893): Zusammensetzung (Komposita). *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, II. *Lehre von den Wortformen und ihrem Gebrauch, 1. Allgemeines, Zusammensetzung (Komposita), Nominalstämme*. Strassburg. 49–120.

Раля Михайловна Цейтлин, 1977: Сложные слова. *Лексика старославянского языка: опыт анализа мотивированных слов по данным древнеболгарских рукописей X–XI веков*. Москва: Наука. 186–284.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

Miloš Dokulil, 1964: Zum wechselseitigen Verhältnis zwischen Wortbildung und Syntax. *Travaux linguistique de Prague* 1: *L'École de Prague d'aujourd'hui*. Prague: Éditions de l'Académie Tchécoslovaque des Sciences. 215–24.

George E. Dunkel, 1999: On the origins of nominal composition in Indo-European. *Compositiones Indogermanicae (in memoriam Jochem Schindler)*. Herausgegeben von H. Eichner und H. Ch. Luschützky. Unter redaktioneller Mitwirkung vin V. Sadovski. Prag: Enigma Corporation Prague. 47–68.

Hermann Hirt, 1928: Die Zusammensetzung. *Indogermanische Grammatik* IV. 15–82.

Vatroslav Jagić, 1895, 1896: Die slawischen Composita in ihrem sprachwissenschaftlichen Auftreten. *Archiv für slavische Philologie* 20, 21. Berlin: Weidmann. 519–56, 28–43.

Thomas Lindner, 2011, 2012: *Indogermanische Grammatik: IV/1 Komposition* 1, 2. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.

Manfred Mayrhofer, 1978: *Sanskrit-Grammatik mit sprachvergleichenden Erläuterungen*. Berlin-Nes York: Walter de Gruyter.

MČ 1986 = *Mluvnice češtiny* 1: *Fonetika, Fonologie, Morfonologie a morfemika, Tvoření slov*. Vědecký redaktor Jan Petr. Redaktoři svazku Miloš Dokulil, Karel Horálek, Jiřina Hůrková, Miloslava Knappová. Praha: Academia, 1986.

Mihael Meier-Brügger, [3]2010 ([1]2001, [2]2002): Wortbildung durch Komposition. *Indogermanische Sprachwissenschaft*. Berlin, New York: Walter de Gruyter. 427–30.

Franz Miklosich, 1862–65: *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*. Wien.

Franz Miklosich, 1875: Lehre von der bildung der componierten nominalstämme. *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen: II. Stammbildungslehre*. Wien. 347–417.

MSČ 2010 = *Mluvnice současné češtiny* 1. Vacláv Cvrček a kolektiv autorů. Praga: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum.

Radivoj Perušek, 1890: Zloženke v novej slovenščini. Posebej natisnjeno iz *Izvestja novomeške gimnazije za leto 1890*. Novo mesto: J. Kranjec. 1–42.

Jan Rozwadowski, 1904: *Wortbildung und Wortbedeutung*. Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung.

Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков), [2]1999 ([1]1994). Москва: Издательство «Русский язык».

Franciszek Sławski, 1974, 1976, 1979: Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego: II. Rzeczownik. *Słownik prasłowiański* I–III. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk. 58–141, 13–60, 11–19.

Matej Šekli, 2011: Besedotvorje (pra)slovanščine v sinhroni in diahroni luči na primeru samostalniških izpeljank. *Slovenski slavistični kongres: Slavistika v regijah - Maribor*. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 22. Uredila Boža Krakar Vogel. Ljubljana. 217–22.

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

Matej Šekli, 2012: Besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank v praslovanščini. *Philological Studies* 2011/1. Skopje, Perm, Ljubljana, Zagreb. 115–32.

Matej Šekli, 2013: Zgodovina obravnave zloženk v slovenščini. *Novi pogledi na filološko delo o. Marka Pohlina in njegov čas: ob 80-letnici prof. dr. Martine Orožen in 85-letnici akad. prof. dr. Jožeta Toporišiča*. Uredila Irena Orel. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 236–61.

Dušan Šlosar, 1999: *Česká kompozita diachronně*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

Jakob Šolar, 1951: Besedotvorje slovenskega jezika. *Slavistična revija* 4. Ljubljana. 142–47.

Albert Thumb, [3]1959: Das Kompositum. *Handbuch des Sanskrit: II. Teil: Formenlehre*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag. 386–421.

Jože Toporišič, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Jože Toporišič, [4]2000 ([1]1976): Besedotvorje. *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja. 143–234.

André Vaillant, 1974: La composition. *Grammaire comparée des langues slaves: Tome IV – La formation des noms*. Paris: Éditons Klincksieck. 737–79.

Ada Vidovič-Muha, [1]1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženk*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Ada Vidovič Muha, [2]2011: *Slovensko skladenjsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Wenzel Vondrák, [2]1924 ([1]1906): Durch Komposition debildete Stämme. *Vergleichende Slavische Grammatik* I: *Lautlehre und Stammbildungslehre*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 672–704.

Wenzel Vondrák, [2]1928 ([1]1908): Syntax. *Vergleichende Slavische Grammatik* II: *Formenlehre und Syntax*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht. 220–575.

Jakob Wackernagel, [2]1957 ([1]1905): *Altindische Grammatik* II, 1. *Einleitung zur Wortlehre*, *Nominalkomposition*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Michael Weiss, 2009: *Outline of the Historical and Comparative Grammar of Latin*. New York: Beech Stave Press.

Summary

The analogical processes that created the models for the creation of secondary compounds in Late Proto-Slavic are grounded in the word-formational duality which obtained in the relationship between a given derivative (**bratroĺubьcь*) and its corresponding derivational base, i.e. the primary compound (**bratroĺub-ъ* → **bratroĺub-ьcь*) on the one hand, and between the derivative and the constituents of

Slavistična revija (https://srl.si) je ponujena pod licenco
Creative Commons, priznanje avtorstva 4.0 international.
URL https://srl.si/sql_pdf/SRL_2013_2_01.pdf | DOST. 18/02/26 11.05

the word-formational base on the other (**bratrъ* + **ĺubiti* → **bratr-o-ĺub-ьcь*). These analogical processes largely affected deverbative and desubstantival compounds.

Deverbative compounds are primarily action and agent nouns with unproductive suffixes, e.g. **sěn-o-voz-ъ* 'transporting hay', **vod-o-nos-ъ* 'one who carries water, the water-carrrying', as well as adjectival compounds with unproductive suffixes and agentival force such as **bratr-o-ĺub-ъ* 'who loves his brother, brother-loving'. From such substantival compounds adjectives were derived, e.g. **sěnovoz-ьnъ* 'who/which is connected to the transportation of hay', **vodonos-ьnъ* 'who/which is connected to the one carrying water'. In turn, substantival abstract nouns such as **bratroĺub-ьje* 'the loving of (one's) brother' and attributive nouns such as **bratroĺub-ьcь* 'the brother-loving one' were derived from adjectival compounds. Without much difficulty, these derivatives could be interpreted as compound action and agent nouns respectively: **bratr-o-ĺub-ьje* 'loving one's brother', **bratr-o-ĺub-ьcь* 'one who loves his brother' as well. Due to the growing opaqueness of certain word-formational markers, some primary compounds tended to be derived by way of structural suffixes, cf. the adjectival **bratroĺub-ьnъ*, and substantival *nomen actionis *sěnovoz-ьje* and *nomen agentis *vodonos-ьcь*. These secondary and purely structural derivatives were then liable to being interpreted as original compounds, i.e. **bratr-o-ĺub-ьnъ*, **sěn-o-voz-ьje*, **vod-o-nos-ьcь* etc. Such reinterpretations provided the model for the creation of secondary substantival compounds such as the *nomen actionis *plod-o-nos-ьje* 'the carrying of fruit' and *nomen agentis *plod-o-nos-ьcь* 'one who carries fruit, the fruit-carrying' as well as adjectival compounds of the kind seen in **plod-o-nos-ьnъ* 'who/which is fruit-carrying'. These secondary adjectival compounds provided the basis for the derivation of substantives of the type **plodonosьn-ikъ* 'who/which carries fruit, fruit-carrying' (*nomen attributivum*). The latter were easily reinterpretable as agent compound nouns, i.e. **plod-o-nos-ьnikъ* 'one who carries fruit, the fruit-carrying'. Additionally, it was possible to derive action nouns in **-n/t-ьje* such as **plod-o-noše-n-ьje* 'the carrying of fruit', either from a verbal compound or else directly from the substantive and its verb.

The group of **desubstantival compounds** is primarily comprised of infixed substantival compounds of the kind observable in **prav-o-věra* 'good faith', **vin-o-gordъ* 'garden for/of vine', and derived infixed adjectival compounds, e.g. **zolt-o-ust-ъ* 'whose mouth is golden', **pьs-o-golv-ъ* 'whose head is dog-like'. According to the familiar pattern, the substantival compounds provided the derivational bases for the creation of adjectives, cf. **pravověr-ьnъ* 'who/which is in relation to good faith', whereas from the adjectival compounds substantival *nomina abstracta* (**zoltoust-ьje* 'being golden-mouthed') and *nomina attributiva* (**zoltoust-ьcь* 'who is golden-mouthed') were derived. These derivatives were interpretable as compounds, i.e. **zolt-o-ust-ьje* 'having golden mouth', **zolt-o-ust-ьcь* 'one whose mouth is golden'). Additionally, through substantivization of primary adjectival compounds nouns such as **zolt-o-ust-ъ* 'one whose mouth is golden' were created. Again, due to weak word-formational markedness some primary compounds were further derived by use of structural suffixes, e.g. **zoltoust-ьnъ*. This in turn provided the model for the creation of secondary adjectival (**mil-o-sьrd-ьnъ* 'who has good heart') as well as substantival compounds such as **mil-o-sьrd-ьje* 'being good-hearted' and **mil-o-sьrd-ьcь* 'who has a good heart with abstract and attributive meanings respectively.